

מעדני כת

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת אמור תשפ"ג שנה רביעית ג'ליון 188

בעניין בענין האם יוצא יד"ח בברכה שתחילתה היתה בזמן שהיה פטור הימנה

העולם, ולבסוף ראה שהוא שכר וסיים שהכל, ולמעשה לא נפשט הספק וקי"ל דכל ספק ברכות להקל ולהכי אינו חוזר ומברך.

וא"כ בשלמא במקום שאם ישלים ברכתו כמו שהיה סבור בתחלה לברך תהא ברכתו ודאי לבטלה בזה אמרין שישלים ברכתו על דבר אחר שהוא טעון ברכה אע"פ שהוא רק ספק ברכה, מ"מ כדי הכי עדיף טפי כדי להציל ברכתו שלא תהא ודאי לבטלה, אבל בזה דגם אם ישלים ברכתו על הציצית הרי הוא רק ספק ברכה לבטלה שהרי להרבה ראשונים הרי הוא חייב לברך על הציצית א"כ מה ריווח בזה שישלים ברכתו על התפילין הרי גם כן הוא ספק אם יוצא בה יד"ח, שהרי ברכה זו שפתח ע"ד הציצית וסיים בתפילין היא גם ספק ברכה, וא"כ לכאורה טפי עדיף שיסיים ברכתו על הציצית שגם ברכתה הוא מספק מאשר לשנות ברכתו על התפילין שספק אם יוצא בה.

והאי דעדיף לגמור ברכתו על הציצית, משום דלהרמב"ם בוודאי חייב ברכה וגם להרא"ש דס"ל שכסות יום בלילה חייב בציצית ולא הפסיק במצוותו הרי הרא"ש בתשו' ג'כ"ט ס"ל דחייב לברך, וכן פסק בשו"ע סוף סימן ח', וא"כ מעיקר הדין הרי הוא חייב לברך, אלא דחיישין למה שכתבו האחרונים שלא לברך, וא"כ כיון דמעיקר הדין צריך לברך עדיף שיגמור ברכתו על הציצית ולא יברך על התפילין שהוא בעיא דלא איפשיטא בגמ' אם כשפתח שלא על דעת לברך ברכה זו אינה ברכה, ולהכי עדיף לסיים בברכת הציצית.

יבואר דספיקא דפתח בדחמרא להרבה ראשונים אינו אלא בסיים הברכה שלא כהוגן אבל בכוונה בלבד הרי זו ברכה שלימה

אמנם נראה דאפשר דעדיף לסיים הברכה על התפילין מלסיים על הציצית, דבגמ' בברכות י"ב דמספקא בפתח בדחמרא וסיים בדשיכרא אם הוי ברכה שיטת הרבה ראשונים דהספק אינו אלא בפתח אדעתא דחמרא וסיים בדחמרא ותכד"ד סיים בדשיכרא, אבל בפתח אדעתא דחמרא וסיים הברכה בדשיכרא שפיר הוי ברכה לכו"ע דעתו לחזור לא מגיע בברכה כלל.

ובבבב"ל סימן ר"ט כתב דגם בברכה"מ [שהיא ברכה דאורייתא] אם פתח אדעתא דברכה אחרת כיון שסיים הברכה כהוגן אפשר דלא חשיב ספק דאורייתא כיון שהרבה ראשונים ס"ל דבכה"ג אינו ספק כלל, וא"כ הכי נמי בנדון דידן כיון דאפשר דבכה"ג אינו ספק כלל אפשר דעדיף לסיים הברכה על התפילין.

יבואר דבמקום שחייב בברכה בוודאי יכול לברך ברכה מסופקת ויוצא בה משא"כ בספק אם חייב בברכה אסור לברך מספק

עוד העירנו ידידי הגאון המופלא ר' משה מייט שליט"א דעדיף לסיים בברכת התפילין משום דבברכת התפילין הוא בוודאי מחוייב אלא דבהתחיל בברכה אחרת אפשר דאינו יוצא בה יד"ח אבל מאחר דספיקא דרבנן לקולא הרי ברכה זו היא ברכה שייצא בה יד"ח, אבל על הציצית שישן עמה בלילה יש ספק שמא אינו חייב לברך עליה כלל, וא"כ בזה איכא ספיקא דרבנן לקולא שלא לברך, ולכן עדיף שלא יברך על הציצית אלא על התפילין.

פירות לפניו והפרי שבידך עליו נפל ונמאס צריך לחזור ולברך על שאר הפירות שלפניו. [ויעו"ש] בבבאור הלכה שהאר"ך בזה וכתב דגם בזה ספיקא להקל ואינו חוזר ומברך.]

ועכ"פ בין לשיטת השו"ע ובין לשיטת הרמ"א מבואר דהיא דברך על פרי אחד ולא היה דעתו להדיא על השאר, והפרי שהיה בידו נפל ונמאס חוזר ומברך על השאר, וכתב שם ברא"ש וכן בשו"ע, שאם נפל הפרי מידו אחר שאמר ברוך אתה ד' יסיים למדני חוקיך ויחזור ויברך על פרי האחר, אבל אם אמר אלוקינו מלך העולם יאמר בשכמל"ו ויחזור ויברך על שאר הפירות, ולכאורה קשה דאדתי הא יכול לקחת פרי אחר ולסיים עליו בפה"ע ולא תהא ברכתו לבטלה, ומוכרח לכאורה שבזה א"א לסיים ברכתו על פרי האחר ולכן אומר בשכמל"ו דאין לו תקנה.

ובטעמא דמילתא נראה דהא דאמרו בברכות דף י"ב דהיא נקט כסא דשיכרא בידו ובירך אדעתא דהוי חמרא וסיים בדשיכרא, אינו אלא בנקט כסא דחמרא בידו ובירך ברכה והיה בדעתו שהוא יין ובוה מאחר וסיים הברכה כדן יצא יד"ח הברכה דהכל הולך אחר החיתום, אבל סוף סוף גס תחלת הברכה היה ג"כ על מה שבידו, והברכה עלתה ופטרה מה שהיה בידו והתירתו באכילה, אבל במש"כ בשו"ע סימן ר"ו כשבידך על פרי אחד ונפל מידו ונמאס אם יסיים הברכה על פרי אחר נמצא דתחלת הברכה היה על פרי האחר ולא פטרתו, ולהכי לא מהני לסיים ברכתו על פרי האחר, ורק היכא דבידך גם תחלת הברכה על מה שבידו אלא שהיה דעתו שהוא יין, בזה מהני

ונשאלתי מבחור שישן בציציתו בלילה, ובכה"ג אם יכול לברך בבוקר הוא שנוי במחלוקת, ולדעת הרמב"ם דבלילה פטורים אף מכסות יום חייב לברך, ולדעת הרא"ש דכסות יום חייבת אף בלילה לכא' אינו יכול לברך, אמנם בשו"ע (סי' ח' סעי' ט"ז) כתב בשם תשובת הרא"ש (כלל ב' סי' י"ג) דצריך לברך כיון דהלילה הוא סיבה לפטור שהרי כסות לילה פטורה ולכן ביום חייב לברך אפי' על כסות יום שלא נפטור הימנה בלילה, אמנם למעשה כתב שם המשנ"ב (ס"ק מ"ב) בשם הב"ח והט"ו והא"ר דאינו מברך כיון שלא הפסיק במצוותו בלילה, ולכן יברך על הט"ג ויכוון לפטור את הט"ק. ואותו הבחור שכח ובירך ונזכר רק אחרי שאמר מלך העולם, וכעת הוא מסופק על מה ישלים ברכתו, שהרי אם ישלים הברכה על הציצית הרי הוא ספק ברכה לבטלה שמא אינו טעונה ברכה, ואפשר דעדיף להשלים ברכתו על התפילין שהוא בוודאי חייב בברכה.

יב' דבידך חלק מן הברכה ונמצאת טליתו פסולה יכול להשלים ברכתו על התפילין

והנה במשנ"ב שם (ס"ק מ"א) איתא דמי שלקח טליתו ובירך עליה ואמר ברוך אתה ד' מלך העולם, וראה שהציצית פסולה יכול לסיים ברכתו על התפילין, ומבואר דבמקום שתהא ברכתו לבטלה הרי הוא משלים ברכתו על דבר אחר שצריך ברכה, ולכא' ה"ה שיוכל להשלים ברכתו על כל מה שיוכל לברך עליו מיד, ויוכל לסיים ברכתו באחד מברכות השחר שחייב בהם.

והנה באשל אברהם להגה"ק מבוטשאטש וצ"ל באו"ח סימן כ"א כתב שאירע לו כשהיה באמצע פסוקי דזמרה התחיל החזן ישתבח ואמר ברכו וענה אחריו ברוך ד' המבורך והתחיל ברכת יוצר אור ואמר ברוך אתה ד' אלוקינו מלך העולם ונזכר שהוא עדיין באמצע פסוקי דזמרה, וכתב שחשב בעצמו שזאם היה צמא ויש לו מים לפניו היה מסיים ברכה בדברו, ואם היה לו בשמים לפניו היה מסיים הברכה בורא מיני בשמים וחוזר לפסוקי דזמרה, ונזכר שעשה לעצמו בתים חדשים לתפילין של ר"ת ונסתפק אם צריך לברך ע"ז שהחיינו ולא בירך, ועכשיו שלא רצה שתהא ברכתו לבטלה סיים שהחיינו על התפילין עכ"ד.

וכן שמעתי שהגאון הגדול ר' אברהם גנחובסקי וצ"ל אמר שמי שהתחיל בברכה ונזכר שאינו צריך לברך אותה אם יש לו בן שנעשה בן י"ג שיש מחלוקת האם צריך לברך ברכת ברוך שפטרני בשם ומלכות או לא, הרי הוא יכול להשלים שפטרני מעונשו של זה אם הוא עומד לפניו ותהא ברכתו ברכה להשיטות דטעון ברכה בשם ומלכות.

יבואר דהיא דפתח אדעתא דברכה אחת וסיים באחרת יוצא בדיעבד

והנה בנידון זה שבידך על הציצית שהיא ספק מחוייבת בברכה, האם ראוי לו להשלים ברכתו על התפילין, נראה לכא' דאינו כדאי, שהרי בברכות דף י"ב ע"א נסתפקו בגמ' בפתח אדעתא דחמרא וסיים בדשיכרא אי יצא, ולפירוש רש"י שם פירוש הסוגיא הוא דבידך על השיכר ברכת היין מפני שהיה סבור שהוא יין ואדעתא דהכי בידך עד מלך

^א וכמו כן יש לדון במי שהיה ניעור בלילה לדעת הרמ"א יכול לברך כל הברכות בבוקר כיון שמברך על מנהג העולם, ולדעת השו"ע אינו יכול לברך, אמנם הנהגים כהרמ"א מחמירים בזה לשמוע את הברכות מאחר, והנהגים כהשו"ע מברכים בעצמם משום שהמקובלים פסקו לברך ומנהגם להכריע בהמקובלים אפי' שלא במקום דעת השו"ע, אכן לענין ברכת אלוקי נשמה שאומרים שם 'אלוקי נשמת שנתת בי' כתב המשנ"ב שיש להחמיר בזה לשמוע מאחר יותר משאר הברכות כיון דיש שסוברים דאינו יכול לברך כיון שאומר בי.

ומי שהתחיל לברך ונזכר אחר שאמר מלך העולם והוא מהנהגים לשמוע מאחר, לכא' עדיף שיסיים ברכת אלוקי נשמה דהא לדעת הרמ"א הרי יכול לברך בדיעבד ויכל לסמוך בזה ע"ד הרמ"א, ועדיף ממה שלא יסיים הברכה ותהא ברכתו לבטלה.

^ב אמנם נראה דלסיים הברכה על התפילין אינו מילתא דפשיטא, דהנה ברא"ש פ"ו מברכות סימן כ' הובא בטוש"ע סימן ר"ו כתב שאם נטל בידו פרי לאכלו ובירך עליו בפה"ע ונפל מידו ונמאס אע"פ שהיו לפניו פירות אחרים מאותו המין והיה דעתו לאוכלם חוזר ומברך עליהם בפה"ע, מאחר שבידך על הפרי שהיה בידו.

אמנם הרמ"א שם כתב בשם הגה"מ ויעוד ראשונים שאם היה דעתו לאכול מהפירות שלפניו אי"צ לחזור ולברך אע"פ שהפרי שבידך עליו בתחלה נפל ונמאס, ודווקא היכא דבידך בסתמא והיו

יבואר האם יוכל לפשוט את ציציתו באמצע הברכה וללובשה שוב בכדי להתחייב בברכה לדעת הרמב"ם והרא"ש

הנהגה יל"ד באופן הנ"ל דאפשר שיכול לסיים בברכת הציצית אם יפשוט טליתו באמצע הברכה וללובשה מיד, ואח"כ לסיים ברכתו, ובוזה אפשר דכיון שעל ידי הפשיטה מתחייב לברך שנית שפיר מברך על הציצית שנתחייב לברך עליה.

דהנה בסוכה דף מ"ו איתא דמברכים על התפילין כל אימת שמשמש בהם, והיינו דכל אימת דמוריד התפילין ומחזירה מברך עליה וכמו שאמרו שם דרב אשי היה פושט התפילין ונכנס לבהכ"ס וחזר ומברך ומניחו, ולדעת הרמב"ם כן הוא בכל המצוות, וכן נקט למעשה הגר"א דגם בסוכה כל אימת שיוצא מהסוכה וחוזר צריך לברך שנית גם אם יצא על דעת לחזור מיד דאיתא במעשה רב שבכל שעה שיצא מן הסוכה אפי' ק' פעמים ביום מברך, אבל הטור סימן ח' ס"ל דכל הפושט טליתו על דעת ללבוש אינו חוזר ומברך, והכי נמי בסוכה אם יצא ודעתו לשוב אינו חוזר ומברך, ואינו מברך אלא היכא דהסיח דעתו מהמצוה אז חוזר ומברך.

וא"כ יש לדון באותו שבידך על הציצית, וכן בכל מי שהתחיל בברכה שאינו יכול לברכה כגון שבידך שחבל בתענית ציבור ונוצר באמצע הברכה שהיום תענית, שנוכל להציע לו לפשוט את הציצית וילבוש אותה שנית, ובכה"ג נתחייב בברכה לדעת הרמב"ם, וברכתו לא תהא ברכה לבטלה לדעה זו, ובכה"ג לא חשיב שגורם ברכה שאינה צריכה דוה אינו שייך אלא היכא דמחייב עצמו בסתם ברכה אבל היכא דרוצה להציל ברכתו אדרבה שפיר אריך להצילה ע"י שיחייב עצמו בחיוב חדש להני ראשונים.

יבואר דברי הגליון מהרש"א לענין ברכת כיסוי הדם אם יוצא גם על בהמה שלא נשחטה בשעת הברכה

אמנם יש לדון בזה האם מהני תחילת הברכה שבידך בזמן שלא היה מחויב בברכה לברכה ראויה, שהרי כשהתחיל לברך לא היה צריך לברך על הציצית כלל שהרי ברכה שבידך עליה אמש פטרתו מלברך, ואפשר דלא מהני בזה כשתחלת ברכתו היה בפטור.

אכן יש לדמות לזה להא דאיתא ביו"ד סי' י"ט ס"ה לענין מי ששוחט כמה בהמות שמברך ברכה אחת לכולן על השחיטה ואם סח כתב השו"ע שם שצריך לכסות דם שחיטה ראשונה ולברך פעם אחרת על השחיטה, אבל על כיסוי שני לא יברך, ובש"ך ביאר שם מ"ט על הכיסוי השני לא יברך משום שבזמן הכיסוי הראשון היה בדעתו לכסות אחרי שחיטה השני עוד כיסוי, והילכך עלתה הברכה של הכיסוי הראשון גם לכיסוי השני, ואע"פ שהפסיק בינתיים ע"י שחיטה וברכה על השחיטה לא היה הפסק דלענין הכיסוי היה יכול לשחוט בחד ידא ולכסות בחד ידא והברכה ג"כ אינה הפסק כמו לענין יקנה"ז יעו"ש.

ובגליון מהרש"א שם הקשה על הש"ך דלכא' חייב כיסוי אינו בא אלא אחרי שישחוט וא"כ כיצד תועיל הברכה של הכיסוי הראשון על הכיסוי השני שעדיין לא נתחייב בו, ואם יברך בער"פ סמוך לחשיכה על אכילת מצה ויאכל כשתחשך מסתברא

בעניין מי שספר ספירת העומר בבהש"מ אם יכול להתפלל מנחה וקיבל שבת אם יכול לספור ספירת העומר

נסתפקתי במי שקיבל שבת ועדיין לא ספר ספירת העומר של יום האתמול אם יכול לספור ספירת העומר, וכן מי שספר ספירת העומר בבהש"מ אם יכול להתפלל מנחה, או מי שספר ספירת העומר בסעודה שלישית אם יכול לומר רצה בברכה"מ.

הנה בשו"ע סי' רס"ג סעי' טו כתב שמי שקיבל שבת מבעוד יום אינו מתפלל מנחה אלא מתפלל ערבית שתיים, ומבואר לכאורה שבקבלת שבת כבר עבר היום ואינו

הכל הולך אחר החיתום היכא דסיום הברכה היה כדין, אבל כשתחלת הברכה לא היה על הדבר שרוצה ליהנות בו לא מהני ופשוט.

וא"כ קשה איך יסיים ברכתו על התפילין שלא בירך עליהם כלל הא בזה לא מהני לסיים ברכתו עליהם וצ"ע.

ואין לומר דשאני ברכת המצוות מברכת הנהנין, שכברכת הנהנין מברכין על אותו הפרי שאוכל אבל ברכת המצוות מברך על המצוה בכללות ולכן יכול לשנות הברכה לתפילין, שהרי בקריאת התורה אם בירך על קריאת אחת וצריך לקרוא אחרת חוזר ומברך והראשונים משוי ליה להדיא דתורמוס דחוזר ומברך, הרי שהשוו ברכת המצוות לברכת הנהנין, וצ"ע.

ולכאורה היה נראה לומר בזה טעמא אחרינא אמאי ס"ל להרא"ש ולהשו"ע סימן ר"ו שכשבירך על פרי אחד אינו יכול לסיים ברכתו על פרי האחר, דנראה דהא דקיי"ל דהכל הולך אחר החיתום, אף שתחלת הברכה היה על דעת ברכת היין מ"מ כיון דסיים שהכל נהיה בדבריו יצא משום שסיים וחתום הברכה גוררת את תחלת הברכה להיות כסופה וכלשוננו של הרשב"א בברכות דף י"ב ע"א דכי הי כתיקנא אויגרא פתיחתה בבתרא, וכל זה שייך רק היכא דסיום הברכה וחתומתה היה שלא כפתיחתה, כמו ההיא דפתח אדעתא דחמרא שהוא יין וסיים ברכתו שהכל נהיה בדבריו דבזה אמרינן דכיון דסיום הברכה היה שהכל נהיה בדבריו גורר סיום הברכה את תחלת הברכה להיותה ברכת שהג"ב, משא"כ כשתחלת הברכה היה על דעת לברך בורא פרי העץ על פרי זה וסיים הברכה על פרי עץ אחר כיון דהסיים וחתום הברכה היה כמו שהיה דעתו בתחלה ולא נשתנה סוף הברכה מתחלתה, בזה אין כח בסיום הברכה לגרור את תחלתה להיות כתקונה, ולהכי לא מהני להרא"ש לסיים הברכה על פרי העץ האחר שמכיון שאין הסיום שונה מהדלת הברכה הרי נשאר תחלת הברכה על פרי הראשון ולא מהני להפרי האחר שרק סיום הברכה היה כתקונה. דלא מהני

דלא יצא בברכתו, ואף דיש לחלק קצת דהכא עכ"פ יש חיוב אילו שחט כעת מ"מ מנ"ל זה עכ"ד.

ומבואר דפשוט להגרש"א דאם בירך קודם החיוב אינו יוצא בברכתו, אבל בכיסוי הרי כתב בשו"ע דמהני ברכתו לכיסוי שיכסה אחר השחיטה והגרש"א כתב דיש לדון דאפשר דמהני ברכתו שהרי הוא מחויב כעת אם ישחט, ולכא' בנידו"ר לענין ברכה על הציצית הרי זה דומה לכיסוי הדם שמחויב כעת אם ילבש שוב, ואע"פ דתחילת הברכה היתה בעת שהוא פטור מברכה מפני שהוא כבר לבוש בציצית, אבל בפשטות לא גרע מהא דבכיסוי הדם מברך קודם שחיטה כיון דראוי להיות מחויב אם שחט, ויל"ד בזה.

יבואר דלהרמב"ם דצריך ברכה על מה שהוא לבוש בציצית עתה על ידי הפשיטה לא יהא לו ברכה על לבישה הקודמת

אמנם יש לדון בזה דאפשר דלדעת הרמב"ם שהוא חייב בברכה על מה שהוא לבוש בציצית קודם הפשיטה הרי אם יסיים הברכה אחר שיפשוט וילבש הרי לא תפטור ברכה זו את מה שלבש קודם הפשיטה, דכיון שפשוט אין זו לבישה אחת ואין הברכה פוטרת אלא את תחילת הלבישה אבל אינה יכולה לפטור לבישה אחרת, וא"כ אם יפשוט באמצע הברכה יפסיד ברכתו על הלבישה שלבש קודם.

עוד יש לעיין שהרי כשפשוט ונתחייב לברך שנית הרי תחלת הברכה לא היתה על לבישה שניה ולא מהני אלא משום דסני בסיום הברכה אבל הרי גם זה בכלל בעיא דלא איפשטא דשמו לא מהני מה דסיום הברכה היתה על הלבישה השניה א"כ הרי בזה שפשוט הבגד באמצע הברכה גורם שתהא ברכתו מספק על הלבישה הבאה ומשום הכי יכול גם לסיים ברכתו על התפילין דגם בזה מסיים ברכתו על התפילין שלא כיון עליו תחלת הברכה.

יב' דהמברך ברכת המצוות ונתכוון לפטור הלבישה שאחר הפשיטה מהני לכו"ע

ואפשר דעדיף שיגמור הברכה על הציצית ויפשוטו וילבשו שנית ונמצא דהברכה שבידך על הציצית כיון שנתכוון על הלבישה שלאחר הפשיטה שפיר מהני ברכתו לכולי עלמא כמש"כ המג"א סימן ח ס"ק ט"ז הובא בבה"ל סעיף י"ד ובוזה הרי הוא מציל את ברכתו שלא תהא לבטלה שכיון שפשוט הרי מתחייב לברך שהרי ברכה ראשונה שבידך ביום הקודם לא עלתה להאי לבישה, אבל ברכה זו שבידך שפיר עלתה להאי לבישה וגם פטור את מה שלבש קודם הברכה שהרי בירך הברכה לפני הפשיטה והוי כמצוה נמשכת שברכה שבידך אחר הלבישה פטור את מה שלבש קודם לכן.

יבואר אם בירך שנית על מה שכבר בירך אם מהני לשנות מקומו באמצע הברכה

ויש להסתפק אם התחיל לברך ברכת הנהנין ונוצר שכבר בירך על אותו מאכל אם יכול לצאת ממקומו ולשנות מקומו ולגמור הברכה על אותו מאכל שהרי משנינה מקומו נתחייב בברכה וכיון שגמר הברכה אחר שינוי מקום שפיר עלתה לו ברכה זו ואע"פ שתחלת הברכה לא היתה בחיוב אבל כיון שגמרה בחיוב מהני וצ"ע.

יכול להתפלל מנחה, ולכא' לפ"ז הוא הדין דאם קיבל שבת דאין יכול לספור ספירת העומר כיון שכבר עבר היום.

וכמו כן נראה דמי שספר ספירת העומר בבהש"מ לא יוכל להתפלל מנחה, דלכא' כיון שספר ספירת העומר הרי הוא כמו שקיבל שבת שאינו יכול להתפלל מנחה, והכי נמי לא יוכל להתפלל מנחה, וכמו כן הכי נמי היה מקום לומר שמי שספר ספירת העומר בסעודה שלישית כיון דחשיב כמי שהתחיל כבר היום הבא תו אינו יכול לומר רצה.

כשסיום הברכה לחוד כתקונה אלא אי מהני לגרור פתיחתה בתרא אבל כשאני יכולה לגרור פתיחתה בתרא לא מהני תחלת הברכה על פרי האחר משום שלא היה כתקונה.

ולפ"ז אתי שפיר מש"כ הארצות החיים דכשבירך ברכת הציצית ונטלו ממנו הציצית יכול לסיים בברכת התפילין ויניח תפילין, משום דכיון דהסיום והחתום היה בברכת התפילין הרי חתימת הברכה גוררת פתיחתה להאי כוונתה, ושפיר חשיב כולה כברכת התפילין ולא דמי למי שהתחיל לברך על פרי העץ ונפל מיידו אחר שאמר אלוקינו שאינו יכול להמשיך הברכה על פרי אחר, משום שבכסיוס הברכה לא שניה הברכה מכפי שהיתה בתחלה כדי שתגורר פתיחתה אחריה, ופשוט. ולפ"ז לשנות הברכה על פרי אחר שברכתו האדמה, או על דבר שברכתו שהכל, שפיר יכול לשנות הברכה בזה שפיר חתימת הברכה גוררת פתיחתה, וכן בעובדא דהאשל אברהם שהתחיל הברכה כדי לסיים יוצר אור שפיר יכול לסיים הברכה בברכת הנהנין דכיון דמשנה את סיום הברכה, בזה אמרינן דחתימתה גוררת את פתיחתה להיותה כחתימתה ומהני. ולפ"ז להמשיך הברכה על הציצית אחר הפשיטה לא מהני שהרי משנה לאותו ברכה וצ"ע, אמנם יעויין בהלכות קטנות חלק ב' סימן קנ"ג שכתב שיכול לגמור ברכתו על ציצית אחרים וא"כ מבואר שגם אם לא שניה ברכתו יכול לגמור ברכתו על ציצית אחרת, ולדבריו א"כ צ"ל שברכת המצוות שאני.

ועוד העירני ידידי הגאון הגדול ר' מנדל לובין שליט"א שהרי יכול להשלים ברכתו בהשכל ולצאת בדיעבד ובה לא תהא ברכתו לבטלה ומוכרח דגם בזה לא מהני להציל ברכתו וצ"ע.

¹ ושמעתי שמרן החזו"א צ"ל לא היה מברך על הציצית אפי' אם לבש טלית אחרת כשיצא מבית המרחץ כיון שהיה דעתו כשבירך בבקר על טליתו שיפשוטו בבית המרחץ וילבש טלית אחר אפשר דעלתה לו ברכה זו.

יבואר שגם הסופר ספירת העומר בסעודה שלישית אומר רצה בברכה"מ

ולעניין הזכרת רצה בסעודה שלישית נראה פשוט שיזכיר ואע"פ שספר ספירת העומר ועשאו לילה, שהרי הזכרת רצה בברכה"מ אינו משום שהוא עדיין שבת אלא אפי' שאינו שבת כיון שאכילתו היתה בשבת צריך להזכיר רצה אפי' שעתה אינו שבת, וא"כ פשוט שאע"פ שספר ספירת העומר יכול להזכיר רצה וכמו שכתבנו בגליון הקודם לענין מי שאכל חמץ בסעודה שלישית של שביעי של פסח בלילה דאילו מזכיר חג המצות, אבל מזכיר רצה אם הוא שבת דלילה אינו תרתי דסתרי ופשוט, ואפי' שהמתפלל ערבית אינו מזכיר רצה כיון שהתפלל של חול הרי הוא תרתי דסתרי אבל ספירת העומר אינו סותר להזכרת שבת.

והנה במג"א סימן תפ"ט כתב דסופרים ספירת העומר קודם הבדלה משום שגם קודם הבדלה השבת חלף הלך לו, ומשמע דאי לאו הכי והיה עדיין נשאר קדושת השבת לא היה סופר קודם הבדלה כיון שהוא סתירה לשבת, ולכא"ל לפ"ז הוא הדין בקיבל עליו שבת דאינו סופר של יום האתמול וצ"ע.

ואפשר שאינו אלא לענין לכתחילה, אבל בדעיבה אם קיבל שבת אינו מעכב שלא יוכל לספר ספירת העומר וכמו שנתבאר.

יבואר דמי שספר ספירת העומר בבהש"מ תו אם שכח לספור אינו יכול לספור ספירת העומר בבהש"מ של היום הבא

בגליון שבו שער נסתפקנו במי שספר ספירת העומר בבין השמשות וזכר שלא ספר אתמול ספירת העומר האם יכול עכשיו לספור גם את הספירה של אתמול דאע"פ שכתב השערי תשובה בשם תנשו' בית דוד דאם שכח לספור וזכר רק למחרת בבין השמשות דיכול לספור שאר הימים בברכה"מ"מ הכא דכבר ספר את היום הבא אפשר דשוב אינו יכול לספור את יום האתמול, ונתבאר דודאי יכול לספור את יום האתמול דהא אכתי בין השמשות, אך צריך להוסיף דבליילה יהיה חייב לספור שוב ספירת העומר, דזה פשוט שאינו יכול לצאת בבין השמשות גם את הספירה של יום האתמול וגם את של היום הבא, דזה תרתי דסתרי, אלא בליילה יספור שוב ספירת העומר.

וכן נראה דמי שפעם אחת ספר ספירת העומר בבין השמשות לא יוכל שוב לעשות כהוראת השערי תשובה הנ"ל דזה תרתי דסתרי, דממנ"פ אם בין השמשות לילה לא יעלה לו הספירה בבין השמשות בשביל יום העבר ואם בין השמשות עדיין יום א"כ לא עלתה לו הספירה שספר בבין השמשות את היום הבא.

בעניין ספירת העומר שכתבו הראשונים שמעיקר הדין סופרים בבהש"מ משום ספיקא דרבנן לקולא

בבהכ"ס ולא קיים מצוות ספירה דמ"מ יכול לספור שאר הימים בברכה, וכן הסופר בלא כוונת מצוה יכול לספור שאר הימים בברכה.

יבואר מי ששכח ספירה אחת אם ברכתיו שבירך היו לבטלה לשיטת הבה"ג

ולפ"ז מי שהתחיל לספור ולא גמר הספירה אינו ברכה לבטלה מה שבירך בתחלת הספירה, ובעולת שלמה כתב שנשים לא יספרו שבועות ויזכרו ואין יודעין הדין שמי ששכח אינו סופר בברכה, ונראה מדבריו שאינו ברכה לבטלה למפרע, אבל בעבודת הקדש לחיד"א כתב דהוי ברכה לבטלה למפרע, ונראה מדבריו דהכל מצוה אחת. **ובשו"ת** רב פעלים כתב שמי שסופר חלק מן הימים הרי זה כחצי שיעור במצוות ובדעיבה גם אם בירך על חצי שיעור אינו ברכה לבטלה, והוא חידוש נורא. **ולפ"ז** נראה פשוט דיכול לספור בבהש"מ אפי' שהתחיל לספור בימים הקודמים משום דכל יום הוא מצוה לעצמו ולהכי בכל יום הוא מצוה חדתא ואמרין ספיקא דרבנן לקולא.

יבואר דספק בהש"מ כבר תקנו שהוא זמן לספירת העומר ולכן אינו בגדר ספק

ואפשר עוד שמאחר וספיקא דרבנן לקולא א"כ כך תקנו שיכול לעשותה גם בספק, ולהכי סופר בבהש"מ ומקיים מצוותו בוודאי, והרי הוא מוכרח שמקיים מצוותו בוודאי, שהרי הסופר בבהש"מ הרי הוא מוכרח על ספירת העומר ואם נימא דאינו מקיים המצוה רק מספק איך יכול מספק לברך ברכה על זה, וכבר עמד בזה בעולת שלמה שם, וע"כ צ"ל דכיון שספק דרבנן לקולא א"כ מדבריהם סגי גם בזמן בין השמשות, ומדבריהם בוודאי יוצא בזה מצוות ספירת העומר, ולפ"ז שפיר יכול לספור ספירת העומר בבהש"מ דאין זה חשיב ספק מצוה אלא ודאי קיום מצוה.

לספור את היום הבא אמרין דאף שכבר התפלל ערבית וכבר התחיל היום הבא מ"מ לוי נקיים סגי ביום שלם מעת לעת כמו שהוא ואפי' שאצלו היום התאריך מ"מ לוי נקיים א"י"צ אלא היום כמו שהוא וסגי בהכי. **ולפ"ז** הוא הדין בקיבל שבת ועדיין לא ספר ספירת העומר לא יוכל לספור ספירת העומר שכבר התחיל אצלו היום הבא ותו אינו יכול לספור את יום האתמול. אמנם בט"ז סימן ת"ר כתב דכל זה אינו אלא לענין שלא מקילין נביה להחשיב היום הקודם לימי אבילות כיון שעשאו ללילה אבל חובים שחייב לעשות ביום לא פקע ממנו משום שעשאו ללילה ולהכי שפיר יכול לספור ספירת העומר גם אם עשאו ללילה יע"ש בט"ז.

יבואר דגם מי שקיבל שבת עדיין חייב בכל המצוות שחייב בהם בערב שבת אבל מנחה אינו יכול להתפלל של חול

אבל האמת יורה דרכו שאינו כן, ומי שקיבל שבת שפיר יכול לספור ספירת העומר של יום האתמול, דהנה לכאורה קשה אמאי אינו מתפלל מנחה דנהי שקיבל שבת והוסיף מחול על הקדש אבל אכתי יום הוא ואינו לילה ולמה אינו מתפלל מנחה, וביותר שהרי כתב המג"א בס"י ק"ח סק"י [כפי שביארו המחצית השקל והלבושי שרד שם] שמי שהתפלל ערבית מבעוד יום יוכל להתפלל מנחה אחר כך, וא"כ כ"ש שלאחר קבלת שבת יוכל להתפלל מנחה, אלא ודאי הא דאינו יכול להתפלל מנחה לאחר שקיבל עליו שבת הוא משום דהוי סתירה לשבת דכיון שצריך להתפלל מנחה של חול הרי זה סותר למה שקיבל עליו שבת, אבל לעיקר תפלת מנחה אין זה סותר מה שקיבל עליו שבת דהא אכתי יום הוי, וא"כ גם אם קיבל שבת שפיר יכול לספור ספירת העומר דזה אינו סתירה לשבת.

ולכן נראה דמי שספר ספירת העומר בבהש"מ יכול להתפלל מנחה שהרי גם אחר ערבית יכול להתפלל מנחה כ"ש אחר הספירה יכול להתפלל מנחה, ואע"פ שהוא תרתי דסתרי אבל כיון שאכתי יום הוא יכול להתפלל מנחה.

יבואר מש"כ הט"ז דקיבל שבת חייב לתקוע בשופר וחייב למול את בנו

ויעניין בט"ז סימן תר ס"ק ב' שהאריך הרבה בדבר וכתב לעניין אם קיבל שבת ועדיין לא תקע בשופר או קיבל שבת ועדיין לא מל את בנו שבועות רמאי עליה אע"פ שקיבל עליו שבת וז"ל כלל הדבר בזה שבמקום שיש חיוב מצוה בההיא שעתא אין קבלת שבת של זה מועיל לבטל חובת המצו' ההיא כיון שא"א בע"א לקיים המצוה כדנא, נמצא בההיא דשופר ומילה שזכרנו חייב לתקוע ולמול באותו זמן שיש עוד יום אפי' אם התפלל כבר ערבית של שבת אלא דנ"ל דעכ"פ יש כאן ב' מילי דסתרי אהדדי דהכל יודעים בנינו שאין תוקעים בשבת והוא עשאו כבר שבת וכיון דברכו' אין מעכבין ע"כ יתקע בלא ברכה אבל במילה אין כאן סתרי אהדדי דהא שייכא מילה אפי' בשבת אם היא בזמנה, וכו' עכ"ל.

ויעניין בט"ז סי' תרס"ח סק"א שכתב בשם מהרש"ל שגם מי שהוסיף מחול על הקודש בשמיני עצרת עדיין חייב לישב בסוכה והט"ז האריך לחלוק בזה דלאחר שקיבל עליו תוספת יו"ט של שמיני עצרת א"י"צ לישב בסוכה דהא כבר לדידה התחיל שמיני עצרת, ובסימן ת"ר שכתב שמי שקיבל שבת אכתי רמאי עליה חיובא דמעיקרא אינו סותר לדבריו יע"ש.

העירוני מהא דבספירת העומר קי"ל כמש"כ התוס' במנחות דף ס"ו א' שסופר גם בבהש"מ משום ספיקא דרבנן לקולא, וכ"כ בשו"ע סימן תפ"ט שהמדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים ומבואר דמדינא סופרים בבהש"מ ובברכה. ולכא"ל קשה כיון דחיישנן למה שכתב ה"ג דכל הספירות מצוה אחת הן וא"כ כיון שהתחיל בספירה ביום אתמול בצאת הכוכבים הרי כתב רבינו יונה בברכות פרק שני דכל שהתחיל במצוה דרבנן ועדיין לא גמרה לא אמרין ביה ספיקא דרבנן לקולא וצריך לעשות כל המצוה בוודאי, וא"כ קשה אמאי סמכין על הא דספיקא דרבנן לקולא לספור בבהש"מ.

דהנה איתא במשנה בברכות דף ט"ז דקרא וטעה יחזור למקום שטעה דהיינו אם אינו יודע היכן אוהז בק"ש כמו שאינו יודע אם עומד בוכתבתם או וקשרתם חזור למקום שבועות אמו, והק' רבינו יונה שם מ"ט עליו לחזור מספק דהא למ"ד ק"ש דרבנן בספק אם קרא כלל אינו חוזר וכן פרשה שניה דרבנן מ"ט עליו לחזור למקום שבועות לא קרא, ות' רבינו יונה דכיון דכבר התחיל לק"ש כה"ג לא אמרין ספק דרבנן לקולא. **וא"כ** הכי נמי נימא שלא יספור בבהש"מ משום דכל שהתחיל במצוה צריך לגמרה בוודאי וכיון שכל הספירה מצוה אחת אמאי יספור בבהש"מ.

יבואר דאין כל הספירות מצוה אחת

ולכא"ו צריך לומר דלכולי עלמא אין כל הספירות מצוה אחת אלא דס"ל לבה"ג דכיון דכתיב תמימות אי אפשר לספור ספירה שניה אלא אם ספר הקודם לה, ואע"פ שכל יום הוא מצוה בפני עצמה שהרי מברכים בכל יום על הספירה מ"מ כל הספירות תלויות זו בזו ולכן ס"ל לבה"ג דבספר ביום סופר שאר הימים בברכה אע"פ דס"ל דהסופר ביום לא קיים מצוות ספירה משום דכל שספר באותו יום אפי' שלא קיים מצוותו יכול לספור שאר הימים בברכה, וכבר הארכנו בזה במעדני כהן חלק ב' בהסופר

י' והנה בחוברת שפתי כהן שהוצאתי בשנת תשס"ח כתבתי ע"פ מש"כ הבי"ד דאין לספור ספירת העומר אחר שקיבל שבת, דהנה כתב בב"י י"ד סוף סימן שע"ה דמי שהתפלל ערבית ונדע לו שמת לו מת אינו יכול להתחיל לישב ז' ימי אבילות אלא מיום המחרת ואע"פ שעדיין יום הוא כיון שכבר התפלל ערבית תו אינו יכול למנות אותו יום לוי ימי אבילות וכו' כ"כ בשו"ע שם, ובש"ך שם ס"ק ט"ו כתב בשם התרומות הדרשן שכתב בשם אחד מן הגדולים לחלק בין נדה שיכולה להתחיל לספור ז' נקיים אחר ערבית להא דאבילות שאין יכול להתחיל למנות ז' ימי אבילות אחר שהתפלל ערבית, דרך באבילות אמרין דכיון שהתפלל ערבית כבר עשאו ללילה וא"א עוד למנות אותו היום לימי אבילות שהרי חשבינן ליה לדידה שכבר עבר היום, משא"כ אם התפלל ערבית ורוצה

מי ששכח לספור יום אחד ושוב שכח לספור בלילה

שבעה שבועות תמימות תהינה אכן שארי פוסקים לא הזכירו סברא זו וכתבו דהאי תמימות תהינה קאי אבל יומא שהתחיל לספור מבערב וכמו דדרשינן במנחות דף ס"ו ובמגילה דף כ' כי אבל לא לענין שכל הימים יעכבו זה את זה, עכ"ל, ומבואר בדברי הבה"ל דתמימות מעכב או באחד מן הימים או בספירת לילה וא"כ לא ספר יום אחד ושוב שכח לספור בלילה הרי ממנ"פ תמימות מעכב בספירה דידיה ולהכי אין לו לספור ביום, אמנם בוודאי הרבה ראשונים ס"ל דתמימות לא מעכב כלל וכן כתב הרמב"ם בהל' תמידין ומוספין פרק ז הלכה כג שכח ולא מנה בלילה מונה ביום, וא"כ לדידהו ודאי דצריך לספור ביום בלא ברכה.

בענין אסמכתא בתנאי דלשעבר

ולא אתן לך, אף על פי שעשה או שהיה הדבר, לא קנה, וכו' עכ"ל. אך לכא' לשיטה אחת בכה"ג לא הוי אסמכתא, דהנה שיטת הרמב"ם דאם אמר מעכשיו לא הוי אסמכתא, וז"ל בהל' מכירה פרק יא הלכה ז כל האומר קנה מעכשיו אין כאן אסמכתא כלל וקנה, שאילו לא גמר להקנותו לא הקנהו מעכשיו, כיצד אם באתי מכאן ועד יום פלוני קנה בית זה מעכשיו וקנו מידו על כך, הרי זה קנה אם בא בתוך הזמן שקבע, וכן כל כיוצא בזה עכ"ל.

ובשער המלך שם כתב דלדברי הרמב"ם כל תנאי לשעבר הרי זה כמו מעכשיו ולא הוי פלוני נמצא שקנה מתחילה, והוי כמעכשיו.

וא"כ לדעת השער המלך בנידון דידן דהוי תנאי דלשעבר, שהרי התנו ביניהם דאם יש שיטה אחת הסוברת שאפשר להתפלל שחרית לאחר חצות יתחייב לשלם לו, ואם יש שיטה כזו הרי נתחייב לשלם לו משעה שהתנו ביניהם, והרי זה כמו שאמר מעכשיו דלא הוי אסמכתא לדעת הרמב"ם, וחייב לשלם.

אך לכא' דברי השער המלך מחודשים מאד, דלכא' אינו דומה כלל תנאי דלשעבר להיכא שאמר מעכשיו, דהנה סברת הרמב"ם שאם אמר מעכשיו לא הוי אסמכתא ביאר הרמב"ם היטב שאילו לא גמר להקנותו לא הקנהו מעכשיו, והיינו דבזה שהוסף ואמר שמקנה לו מעכשיו גילה דעתו שגמר להקנותו וליכא אסמכתא, וא"כ בתנאי דלשעבר שבאמת לא הקנה לו מעכשיו רק שממילא הוי כמעכשיו, א"כ אין לנו שום גילוי דעת שגמר בליליו להקנות, והרי זה ככל אסמכתא דלא קניא, ושור' שעמד בזה כבר בשו"ת שואל ומשיב קמא ח"א ס"ב ע"ב.

בענין אם צריך להקדים הכהן רק לדבר שבקדושה או בכל דבר

שבקדושה שלא יתבטל מלימודו, ולכן מקדימין הת"ח בדין אבל לכהן אין מקדימין שאינו דבר שבקדושה.

ובעיקר מה שנתבאר בתומים שאין מקדימין הכהן אלא בדברים שבקדושה אבל בדברים שאינם של קדושה אין צריך לכבדו, כבר נחלקו בזה אבות העולם בהא דאמרו וליטול מנה יפה ראשון דרש"י בנדרים פירש דקאי בחילוק לחם הפנים, והר"ן פירש דקאי על חולק עם חבירו ישראל, וא"כ נחלקו בהא אם וקדשתו נאמר דוקא בדברים שבקדושה, או גם בדברי חולין דלרש"י הוי רק דברים שבקדושה ולכן הוצרך לפרש דקאי בחילוק לחם הפנים, ולהר"ן הוה הדין בדברי חולין ולכן פירש כשחולק עם חבירו.

דברי חיוק אשר יעשה אותם האדם וחי בהם

בשני אופנים, אדם יכול לעשות את המצוה כמוכרח בלי רצון וחשק, והוא עושה את מצוותו בלי חיות, בלי גישמאק, והוא אינו עושה את המצוות באופן של וחי בהם, או גם עולם הבא הוא קבל באותו מידה. וכמו שאמרו חז"ל על הפסוק "ויקח שם ויפת את השמלה" שניהם כיסו את ערוות אביהם אבל שם הקדים את יפת יותר במצוה או יפת וזה שבני יצחק לקבורה ושם זכה לטלית של ציצית זה הברד עצום בין שני אנשים יפת עשה את המצוה בלי רצון הוא קיבל שכר אבל שכר של קבורה אבל השכר של שם זה לנצח נצחים בגלל שהוא הקדים אותו איזה הקדמה קטנה קצת רצון יותר קצת חיות יותר במצוה השכר הוא אחר לגמרי. וזה כוונת הכתוב "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" אם עושים את המצוה עם וחי בהם, אז הוא זוכה שגם לעתיד לבוא הוה בהם ידיו ויגד חיות, כל אחד לפי דרגה דיליה כמה שאדם מרגיש חיות בתורה, בתפלה, במצוות, אז הוה בהם אחר לגמרי, ובאותו מידה שהיה ה' וחי בהם" בעולם הזה עם המצוות כך יהיה ה' וחי בהם" שלו לעולם הבא עם המצוות, והוא ברא תליא.

ושמעתי מנעשה נפלא מהאגאן ר' מנחם סוקר שליט"א ששמע מהאגאן ר' מנחם צבי ברלין שליט"א ששמע מהאגאן רבי חיים קמלי זצ"ל שהיה לו ידיו שקראו לו ר' חיים אפטימין זצ"ל, והיה מתמיד גדול, ולאחר שנפטר הוא התגלה אליו בחלום ואמר לו שבעולם הבא יש לו דבר מיוחד שיש לו יותר מכולם, ורק יחיד סגולה זוכים לזה, שהיה נוהג שבכל ערב פסח אחרי חצות בשעה שכולם היו מורדים בחבונת לפסח הוא היה נוהג להכנס לבית המדרש ויושב ולומד מתמדה, וגם עכשיו בעולם הבא בכל ערב פסח אחרי חצות הוא היה זוכה להיכנס למתבתא דרקיעא. ורואים מזה דבר נפלא, שבזמן הזה שהוא התחזק יותר מכולם הוא זוכה שבאותו זמן הוא זוכה להיכנס למתבתא דרקיעא, וכל אחד והומנים שלו, כל אחד יש לו את הומונים שהוא קצת מתרפה בהם, וצריך לדעת שבשעה שהוא מתרפה בעוה"ז כך יהיה גם בעוה"ב, וכמה שאדם הרגיש והעריך בעולם המעשה כך הוא יזכה לעוה"ב.

שמעתי דבר נפלא בשם מרן הגאון הגדול ר' דב לנדו שליט"א שמי ששכח לספור יום אחד מימי הספירה שסופר שאר הימים בלא ברכה ושכח באחד מן הימים לספור בלילה אינו צריך לספור אותו יום ביום.

דהנה שיטת הבה"ג שמי שלא ספר יום אחד אינו סופר שאר הימים דבעינן תמימות וליכא ובבה"ל סימן תפ"ט ס"ח ביאר הא דמי ששכח סופר שאר הימים בלא ברכה משום דהראשונים פליגי על הבה"ג וס"ל דאין ספירת הימים מעכבין זה את זה וכתב שם וז"ל ואף על גב דכתיב תמימות תהינה כתב הר"ן גיאות בשם ר"ה גאון דמקיים תמימות בשבועי דהיינו שבכל משלם שבועי כשאומר חשבון השבוע מקיים

ונשאלתי בשתי בחורים שהתווכחו ביניהם אם יש איזה שהוא דעה הסוברת שאפשר להתפלל שחרית לאחר חצות, עד שאחד אמר לחבירו שאם יביא לו אפילו שיטה אחת שסוברת שאפשר להתפלל שחרית לאחר חצות הוא ישלם לו שלוש מאות שקלים, ולא נסתפקו בזה בלבד והוציאו שטר וכתב לו שטר ובו מתחייב לו כניל שאם יביא לו שיטה אחת הסוברת שאפשר להתפלל שחרית לאחר חצות הוא ישלם לו שלוש מאות שקלים.

והלה הלך וחפיש בפוסקים עד שמצא דברי הדרושה בס' פט שמבואר בדבריו שאפשר להתפלל שחרית לאחר חצות, ומעתה הוא דורש מחבירו שישלם לו כפי שנתחייב שלוש מאות שקלים.

והנה ראשית דבר יש לדעת שבאמת כל הפוסקים לא הביאו דעה זו, וריהט הסוגיא בגמ' בברכות דף כ"ו מבואר דאין יכול להתפלל שחרית לאחר חצות, אלא דבשגג ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתיים אבל במזיד אינו מתפלל שתיים, אבל בדרישה כתב דאם שגג ולא התפלל שחרית מתפלל שתיים לתשלומי שחרית ובה השלים ידי חובת שחרית והרי זה להתפלל בזמנה, אבל במזיד הרי זה מתפלל שחרית אחר חצות אבל אין לו שכר תפלה בזמנה, ועו"ש בארוכה.

והנה לכא' הדין בזה פשוט דאין חייב לשלם דהוי אסמכתא, ואסמכתא לא קניא, ואפילו אם כתב את האסמכתא בשטר לא קניא כמ"ש בשו"ע חו"מ סי' ר"ז סעי' ג' וז"ל וכן תנאים שמתנים בני אדם ביניהם, אף על פי שהם בעדים ובשטר אם יהיה כך או אם תעשה כך אתן לך מנה או אקנה לך בית זה ואם לא יהיה או לא תעשה לא אקנה

בנדרים דף ס"ב ע"א איתא אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן צורבא מרבנן אנה שרי ל' תניא ברישא (היינו שידורו אותו תחלה משום שהוא חכם) דכתי' ובני דוד כהנים היו מה כהן נוטל בראש אף ת"ח נוטל בראש וכו' וכן מנא לן דכתיב וקדשתו וגו' ותניא דבי רבי ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולכרך ראשון וליטול מנה יפה ראשון ע"כ.

והקשה התומים בסימן ט"ו ס"ק ג' דמדילף הקדמת דין ת"ח מדין הקדמת כהן ש"ג דגם בכהן איכא להאי דינא ולמה השמיט הרמב"ם דין זה דמקדימים כהן בדין, ותירץ דדין קדימה ככהן הוא רק בדבר שבקדושה ומה דבר שבקדושה יש בהקדמת דברי ריבוי ולכן השמיטו אבל לת"א ילפינן עכ"פ בהקשר דלדבר שבקדושה הוא קודם ולגבי ת"ח הקדמת הדין הוא דבר

ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אפי' ד'.

הפסוק הזה הוא מהיסודות של כל התורה כולה, שכל המצוות כולם נדחים מפני פיקוח נפש, "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" התורה ציוותה אותנו לעשות את המצוות רק אם נחיה על ידם אבל אם אדם ימות על ידם הוא לא מחוייב לעשות את המצוות, כל התורה כולה נדחית מפני חיים של בן אדם, ולא רק חיים של אדם אלא אפילו חיי שעה של אדם, ולא רק מצוה אחת אלא כל ישראל חייבים לבטל את כל התורה שלהם, את כל המצוות, בשביל חיי שעה של אדם אחד, לו יצויר שיש חיי שעה של אדם אחד, שיש לו דקה נדחת לחיות, ויש אפשרות שרק על ידי שכל כלל ישראל יבטלו מצוה ויכלו להציל אותו, אז הדין הוא שכולם יבטלו את המצוות בשביל הדקה אחת של אותו יהודי.

וזה לפי דרישה זו פירוש הכתוב וחי בהם קאי על העולם הזה, דאין מצווה בשמירת המצוות רק אם יוכל לחיות בהם בעולם הזה, אבל רש"י פירש דקאי דה' וחי בהם" מתפרש על העולם הבא, וז"ל וחי בהם" לעולם הבא, שאם תאמר בעולם הזה והלא אופים הוא מרת עכ"ל, והיינו דעל ידי קיום המצוות יזכה לחיים נצחיים לעולם הבא, ופירוש זה הוא לפי פשוטו של מקרא, שהתורה אומרת "אשר יעשה אותם האדם" היינו שתעשה את המצוות, ועל ידי זה וחי בהם" היינו שתחיה על ידי המצוות, ואיפה הוה מרת עכ"ל, המצוות, על ברכך בעולם הבא, כי בעולם הזה הרי סופו מות, והכוונה שיהיה לו חיים נצחיים ע"י קיום המצוות. והנה לכא' יש בזה דבר פלא, שמאותו פסוק דורשים שתי דברים סותרים, דלפי פשוטו של מקרא "וחי בהם" הכוונה בעולם הבא, כי בעולם הזה סופו מות, ודורשים מזה דרשא "אשר יעשה אותם האדם" אבל בתנאי ש"וחי בהם" בעולם הזה, אבל אם לא יהיה